

קב א מ"י פ"ט מהל' טומאת אוכלים הלכה ח:
קבא ב מ"י שם הל' ו:
קבב ג מ"י פ"י מהל' טהרות אסורות הלכה ג סמך נאמן קמח טו"ש"ע י"ד ס' קב טע"ף ו' וס"י קבא פ"א ג' ג' ג' קבג ד מ"י שם סמך טו"ש"ע י"ח ס' תנא טע"ף ד:
קגה ה מ"י שם הל' ו' סמך טו"ש"ע י"ד ס' קב טע"ף א:
קגז ו מ"י קבא טע"ף ו' קגה ו ד ח מ"י שם (סליק) הל' ו' סמך טו"ש"ע י"ד ס' קב טע"ף א:
קט [מ"י] פ"ד מהל' מקואות הל' א טו"ש"ע י"ד ס' קבא טע"ף א:
קנא י מ"י פ"י מהל' טהרות אסורות הל' ו' טו"ש"ע י"ד ס' קב טע"ף ח:
קנו כ מ"י שם (והל' ג) טו"ש"ע שם טע"ף א:
קנה מ מ"י שם הל' ו' ועין כ"מ טו"ש"ע שם טע"ף בלא זכרה:
קנב נ מ"י שם הל' ג טו"ש"ע שם סמך טו"ש"ע י"ד ס' קב טע"ף א (וסק"ד טו"ש"ע א"ח תנא טע"ף ד):
קס ס מ"י שם סמך טו"ש"ע י"ד ס' קב טע"ף א:
קסא ע מ"י שם הל' ד סמך טו"ש"ע י"ד ס' קב טע"ף ו' פ' (מ"י) פ"י מהל' טהרות אסורות הלכה ח טו"ש"ע י"ד ס' קב טע"ף א (וסק"ד טו"ש"ע א"ח תנא טע"ף ד):
קסב ז מ"י שם הל' ו' (וא) טו"ש"ע שם ס' קב טע"ף ה וס"י קב טע"ף ב:

דבינתא מיישנן. אור"ת דמפות וסדינין שלנו ששרו ציין נסך אין צריך לישנן מדלג קאמר כל כלי פשטן סתם אלא הני כלים שמנו חכמים (ו) שהיו צקליין דוקא צצליעתן ואין לחלק צין וין נסך שהוא זון וצין שאר איסור רותח שנפל על המפות הכל יש להחזיר כזכור כלי שני כי ודאי ידוע שצ"י כזכור גדול שמוצטין כמה וכמה פעמים אי אפשר שלא יאלץ האיסור ושמה יש לחלק צין איסור שנדבק לשאינו נדבק כל כך כמו שמחלק צפרק המעריצת (ונחמס דף ע"ט:) **הסבין** שפה והיא טהורה. בגמרא מוקי לה לחמוך בה זון ולא דמי לסבין ששחט בה טרפה דסגי בקינות אצליותה פרק קמא דמולין (דף ח:) ושם ד"ה והלכה) דשאני סבין של עובדי כוכבים שצלוש שמונית טובא אצל סבין ששחט בה טרפה מחמת ההם דשריק אין השמונית נצלת: **מים** שהנדה טובלת. אע"ג דרביעית (סגי להטביל מחטין וליטוריות מדאורייתא היינו טבילת טומאה אצל טבילת כלי מדין חידוש הוא וצני מ' סאה):
והלכתא כסופו. היינו כלים שמופין באבר מצפנים אצל אס מחטין שצוחן וכן כלי עץ הממושקן סביב צרול מנחין אפילו למ"ד (והכל הולך אחר המעמד אין צריך טבילה כיון דאין משתמשין בהן דרך המכסה דכלי טהרה האמורים צפרקה היינו שמשתמשין בהן: **אבל** שאולין לא. אומר רבינו שמואל ישראל ששאל כלי מישאל חצירו שקנה מעובד כוכבים צריך טבילה כיון שגזל ליד חיוב טבילה ניד ישראל ראשון: **אי** משום דקסבר משכנתא כוביני. וכיון דלא איפשטא מטיבילין למשכנתא נלא זכרה ואם יש לו כלי שקנה מן העובד כוכבים המחזיר טבילה יטביל זה עמו ויבדק על שניהם והנותן כלי לאומן עובד כוכבים לתקן ואפילו למאן דאמר אומן קונה בשבח כלי אין צריך טבילה כיון דאין שמו עליו דלא הוי כמעשה שהיה שהיו הכלים של מדין והמוכר כלי לעובד כוכבים וחזר ולקח ממנו צריך טבילה כיון שנקרא על שם עובד כוכבים אצל הממשכן כלי לעובד כוכבים וחזר ופדה אין צריך טבילה אע"ג דמספקא ליה לתלמודא אי משכנתא כוביני לעינן הא ודאי פשיטא דלא הוי כוביני: **מגעילין** ומטבילין והן טהורין. לאו דוקא מגעיל ואח"כ יטביל אלא אפילו מטביל בריש דהך טבילה אינה צציל טומאה דליהיו כטובל ושרץ נידו דאפילו חדשים צריך טבילה ותנן נמי סבין שפה והיא טהרה אע"ג דלא טהרה לגמרי שהרי צריכה גיעול לחמוך רותח אפי' הכי מטביל לחמוך בה זון והא דמי צברייתא מגעילין צרישא משום דחמירא מפני האיסור:
ובולין שנשתמש בהן. למאן דמי מותר נקט שפיר עד שלא יטביל אצל מאן דמי אסור אין לאסור אס נשתמש בו קודם טבילה מיהו איכא למימר דגזור אטו קודם הגעלה וליצין:

דבנתא. מין גמי ליסק"א: שרי להו. מחזיקין ואח"כ מנגנן שהין נצלת צקשרים: **ונגע באשכולות**. והן מועלות ציין: **צרחים**. שטוחין בהם זיתים קודם נתינתן לזד ואח"כ טותפן צדו וטוען בקורה: **לא מפסיק מדי**. שהמשהק נמכרין וצוחים אין אשכולות: **בתנאי** אס שדרכו להטביל. כלומר כלי הראוי לטהר צצילה אין צריך פיקון אחר כגון כלי שמשמשו ע"י זון יטביל ותו לא צריך: **להגעיל**. צמים רותחין כגון כלי שמשמשו כך דהיינו יורות וקדירות של מחבת יגעיל. ובגמרא מפרש דצני נמי טבילה: **לנבן באור**. כמפרש ואזיל: **השפוד והאסכלא**. שמשמשו ע"י עלי. אסכלא גרדיל"א: **שפה**. לטעם שצבן של נפחים מולי"א צלע"י: **שפה**. לשון שופינא לימ"ר צלע"י: **גב' תנא** וכולן. אף הגעלים והמלוניס: **כל דבר אשר יבא בלא**. שנשתמשו בו בני מדין על ידי האור תעבידו בלא כעין צולעו לאיסור יפליטו כדלמך(ו) כנולעו כך פולטו: **וטסר**. קרא ימירא הוא האזי וטסר: **צמי נדה יסמטא**. ככלי מדין כתיב: **כלל דהו**. אפילו צמקוה חסר: **זווא דסרבנא**. מספרים שחזוים צבן צגדי צמר האויל וגזירת הכתוב היא ולא משום פילוט איסור דהא מדשים ולא צלעי מידי מלכדת לה טבילה: **כלי סעודה אמורין צפרשה**. דהכתיב כל דבר אשר יבא בלא ששחט ע"י האור אלא כלים של צורכי סעודה וצרכו צמי וטסר טבילה אצל זווא דסרבנא לא: **מנא דמדרא**. אדמה ופיעי צקר מעורבין ועושין מהן כלי: **כלי מסכות אמורין**. לענין טבילה ככלי עובדי כוכבים דכתיב (במדבר לא) אך את ההבש וגו': **וצוים**. שנשתמר ראוי להחזיק ולעשותו כלי: **ה"ג הואיל ונשכחו** יש להן סקנה ככלי מסכות דמו. הואיל ובי מחבר חזו לתקנינהו ע"י הסכה ככלי מחכות דמו וצנו טבילה: **קוניא**. פלומי"ר תחלתו של חרס ומופין אותן בחופי"א של אבר ותשמישו ע"י זון וניקח מן העובדי כוכבים: **סמלסו**. ולא צני טבילה דלאו מחכות הוא: **כסופו**. בתר סופו אוליגן שחיפהו מחכות וכלי מחכות הוא וצני טבילה: (ו) צלקותין. שחלפו צני צדי ישראל: **וכמעשה שהיה**. צמדין שהיו חלועין להם לישראל הכלים: **לשקוטיא**. שלא לפדותו עוד: **גיעולי עובדי כוכבים דאסר רחמנא**. צמדין דכתיב תעבירו בלא וטסר דצני הגעלה היכי משכנתא לה: **ב**
משכנתא מאי אמר מר בר רב אשי אבא משכן ליה עובד כוכבים כסא דכספא ואמבליה ואישתי ביה יולא ידענא אי משום דקסבר משכנתא כוביני דמיא אי משום דחזו לעובד כוכבים דדעתיה לשקועיה: **ת"ר** הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים ידברים שלא נשתמש בהן מטבילין והן טהורין ידברים שנשתמש בהן ע"י צונן כגון כוסות וקתוניות וצלוחיות מדיחין ומטבילין והם טהורין דברים שנשתמש בהן ע"י חמין כגון היורות הקומקמוסון ומחמי חמין מגעילין ומטבילין והן טהורין דברים שנשתמש בהן ע"י האור כגון השפודין והאסכלאות מלבגן ומטבילין והן טהורין וכולן שנשתמש בהן עד שלא ימביל ושלא יגעיל ושלא ילבן תני חדא אסור ותניא אידך "מותר ל"ק הא כמאן דאמר נותן טעם לפגם אסור הא כמאן דאמר ינותן טעם לפגם מותר ולמאן דאמר נותן טעם לפגם מותר גיעולי עובדי כוכבים דאסר רחמנא היכי משכחת לה "אמר רב חייא בריה דרב הונא ילא אסרה תורה אלא קדירה בת

(א) [כס"א]: מנגנן.
(ב) טהרות פ"ט מ"מ.
(ג) בשאלות ס' קסו א"ח.
(ד) שבת טו.
(ה) [לעיל לו. וס"י].
(ו) [לקמן עו].
(ז) [פסחים י: טויר לת].
(ח) [שבת ס.].

תורה אור השלם

ו. כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר אך במי נדה יתחטא וכל אשר לא יבא באש תעבירו בקימ:

במדבר לא כג

הגהות הב"ח

(א) גמ' וטסר בכל דכו:
(ב) רש"י ד"ה צלקותין וד"ה וצמקוה צ"ל קודם ד"ה מנא דמדרא:
(ג) תוס' ד"ה דכתיב וטסר שמו חמשים דוקא שהיו בקימין צלעיתן:

לענין רש"י

לישק"א. כריך (צמח).
גרדיל"א. אסכלא.
אבן שחוחת.
ליפ"ר [ליפמ"ר]. לשוף.
פלומי"ר. [פלומי"ר].
לצפוח בעופרת.

מוסף רש"י

מים שגדה טובלת בהן. שאף להטבילין מן האיסור הענין טבילה לכלי מחכות ומי נדה המזוין אלא דכחו מים הראויים לטבול בהם נדה (במדבר לא כג). יש להק' תקנה. ולחזור ולעשותו כלים (שבת טז). דברים שנשתמש בהן ע"י צונן. ולא בלעו איסור (במדבר לא כג).

השוכר את הפועל פרק חמישי עבודה זרה עו.

קסא א מ"י פ"יו מהל'
 תחלתו אקרות
 הלכה ב סגמ לאון קמא
 טושיע ז"ר ס"י קסב ספיק
 ב:
קסב ב מ"ח מהל'
 מעשה הקרננות
 הלכה ב:
קסג א ג"י פ"יו מהל'
 תחלתו אקרות
 הלכה ב סגמ לאון קמא
 טושיע ז"ר ס"י קסג ספיק
 ב: טושיע א"ח ס"י מאג
 ספיק ד ע"ז:
קסד ד מ"י ס"ג הלכה ד
 סגמ טושיע
 א"ח ס"ג טעם ע"ה
 א"ח ד מ"י ס"ג ושי"ה
 מלכותו מן ומהל'
 ה"ל כן סגמ ס"ג טושיע
 א"ח ס"ג מנחם ע"ק ויברכ'
 מלפס עד פסקים פ"ג
 ד' ה"ל:

השובר את הפועל פרק חמישי עבודה זרה

(א) גר' ר"ף ור"ש אמר
רבה ונמקום קשה, (ב) ור"ל
אמר ר"ה שני, (ג) ור"ס
ר"ה והלכתא, (ד) בדפוס
דקא, (ה) ור"ע מוספת
חולין, (ו) ר"ה שלמה,
(ז) ור"ע מוספת מדה מה,
ד"ה מפר להו.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אידבר וכו'
עבד קנא, כי יעבד מותר
בעבד כוכבים דאיתא
פי' יתא דוסן בדף מ"ו:

הסבין שפה, ונועלה עשר פעמים בקרקע צירושלמי קאמר
שש פעמים משמע דהכל לאו דוקא עשר פעמים מיהו
מדקאמרין לקמן דלא עשר פעמים בקרקע משמע דדוקא קאמר
יש להחמיר: **אמר רב הונא בריה** דרב יהושע ור'אבא ב' צונן.

גדנפא דלישא אפומא ומלויה מיא וארתחה
אמר רבא מאן חכים למעבד כי הא מילתא
אי לאו רב עקיבא דגברא רבא הוא קסבר
כבולעו כך פולטו מה בולעו בנצוצות אף
פולטו בנצוצות: **"הסבין שפה והיא טהורה:**
אמר רב עוקבא בר חמא ינועצה עשרה
פעמים בקרקע אמר ר' הונא בריה דרב
יהושע יבקרקע שאניה עבודה א"ר כהנא
יובסבין יפה שאין בה גומות תניא נמי הכי
סבין יפה שאין בה גומות נועצה עשרה
פעמים בקרקע אמר רב הונא בריה דרב
יהושע הלאכול בה צונן כי הא דמר יהודה
ובאמי בר טובי הוו יתבי קמיה דשבור מלכא
איתו לקמיהו אתרוגא פסק אכל פסק והב
ליה לבאמי בר טובי הדר דצה עשרה זימני
בארעא פסק הב ליה למר יהודה א"ל באמי
בר טובי וההוא גברא לאו בר ישראל
הוא א"ל מר קים לי בגויה ומר לא קים
לי בגויה איכא דאמרי א"ל אידבר מאי
עבדת באורתא:

הדרן עלך השובר את הפועל וסליקא לה מסכת עבודה זרה

גדנפא דלישא, שפה של עיסה סביבות פיה כדי שתקבל מים הרבה
ועצרו הרותחין על שפתה: **כבולעו**, נענין שנלעו שפת הדוד
את האיסור יפליטהו: **מה בולעו בנצוצות**, לאו בולעו אלא ע"י
ניצוצות שניתו הרמימות שס ולא הוכנסה לתוך יורה אחרת בשעת
צליעת האיסור: **כך בשעת פליטה**
א"ע"פ שלל הכניסה לתוך יורה אחרת
הואיל ונתמלאת יפה יפה ומעלה
ניצוצות על שפתה ופולטו. ומיהו גדנפא
בעינן משום דלי לאו הכי דלמא לא
היה מקרא ניצוצות על השפה כהא
זימנא אכל איסור הנמשל בה פעמים
הרבה אם לא העלה ניצוצות כל שעה
העלה פעם אחת: **ונועצה**, א"ע"פ
ששפה, וי"ל מששפה בנגד אמר
שאניה חלק ומעביר שמנוניתה:
שאין בה גומות, בעיני רבנא שלל
תהא שמנונית בגומא: **ולאכול בה**
זונן, אכל דבר רוחא אסור לחתוך
בה עד שיגעילנה ברותחין וכלי ראשון
כדאמרין בכל שעה (פסחים ל): לענין
חמץ בפסח: (ט) דלה, נעצה: **שבור**
מלכא, עובד כוכבים היה: **מר קים**
לי בגויה, רב יהודה מבר אמי בו
שהוא פרוש ולא יאכל דבר איסור
אכל כך איני מוחזק שמהא פרוש כל
כן: **מאי עבדת באורתא**, דרך
פרסיה למסור נשים לאכסניאס
וכששיגרן להם גלילה עבד קיבל
באמי ורב יהודה לא קיבל:

הדרן עלך השובר את הפועל
וסליקא לה מסכת עבודה זרה

כיון דאין תשמיש קבוע ע"י האור סגי בהגעלה וכן צירושלמי דלמר הדא דמימא בסבין קטן אכל בגדול צעי ליצון ויש לדמות אותה ראה ודקאמר
הסם מהא דקאמר הסבין שפה והיא טהורה כו' אלמא משמע דאחרי צונן וצונן ליכא חילוק בין תשמישו ע"י האור בין אין תשמישו ע"י האור
ומפרש הר"ר אלחנן הירושלמי כן הוא הדא דמימא בסבין קטן שאין רגילות להיות בה גומות ואין בלוע בגומות וסגי בנעילה בקרקע אכל
סבין גדול שדרך להיות בה גומות לריכה ליצון דננועלה בקרקע אינו מועיל לשפסף ולהעביר האיסור הנדבק בגומות הלכך אפילו
לחתוך בה צונן לריכה ליצון ולא סגי בהגעלה אפילו לצונן משום דלא מהניא הגעלה אלא להפליט האיסור הכלוע בתוך הסבין אכל
לא מהני להעביר איסור הנדבק והשפסף בקרקע מהני להעביר איסור הנדבק וכיון שיש גומות אין תקנה להעביר איסור הנדבק רק
ע"י ליצון ומ"מ נדמים הראיה דר"מ מן הירושלמי דלא מיייר כלל בתשמישו על ידי האור ורבינו ברוך מיישב הראיה והכי פירושו הדא
דמימא בסבין קטן שאין תשמישו ע"י האור וסגי בנעילה בקרקע אפילו לחתוך בה רוחא ויש ליתן טעם משום דסבין קטן קטן אין
תשמישו רק צונן ואינו בלוע כלל בתוכו רק נדבק בו מתוך אכל גדול תשמישו ברותחין וגם תשמישו ע"י האור הלכך צעי ליצון
לחתוך בה רוחא כן נראה למורי ליישב פירוש רבינו ברוך ואומר מורי דהא דקאמר הכא נועצה עשר פעמים בקרקע היינו דוקא
בקרקע קשה שהיא מעצרת השומן ושפה אכל לא רכה שאניה מעצרת השומן וגם לא בקרקע קשה יותר מדלי ודוקא נקט בקרקע
ולא אצן ולא אפר ולא קרקע רכה: **אידבר** מה דעבדת באורתא, פ"ה ששיגר להם שמי שפחות רב יהודה לא קבלה
ובאמי קבלה ונראה דלא חטא בזה שעדיין היה עבד קנא (ה) שמעוכב גט שמרור כדאמרין פרק עשרה יומסין (קידושין דף ע):

באמי בר טובי צממות רוחיה לא שקיל גיטא דחירותא: הדרן עלך השובר את הפועל וסליקא לה מסכת עבודה זרה

הדרן עלך מסכת עבודה זרה והדרן עלן, דעתן עלך מסכת עבודה זרה ודעתך עלן, לא נתנשי מינך מסכת עבודה זרה ולא נתנשי מינך לא בעלמא
הדין ולא בעלמא דאיתי:

יאמר כן שלשה פעמים ואחר כך יאמר:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אמונתנו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא. חנינא בר פפא רמי בר פפא נחמן בר פפא אחאי
בר פפא אבא מרי בר פפא רפרם בר פפא רכיש בר פפא סורקוב בר פפא אדא בר פפא דרו בר פפא:

הערב נא יי אלהינו את דברי תורתך בפנינו ובפסיפות עמך בית ישראל. ונדיה בלנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל בלנו יודעי שמך ולומדי
תורתך: מאויבי תחבמני מצותיך בי לעולם היא לי: יהי לבי תמים בחקך למען לא אבוש: לעולם לא אשכח פקודיך כי כם חיינני: ברוך אתה יי למדני
חקיך: אמן אמן אמן סלה ועד:

מודים אנחנו לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקנו מיושבי קרנות. שאנו משכימים והם משכימים. אנו
משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים. אנו עמלים והם עמלים. אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינן מקבלים שכר. אנו רצים והם
רצים. אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת. שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

יהי רצון מלפניך יי אלהי בשם שעזרתני לסיים מסכת עבודה זרה בן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסייםם ללמוד וללמד לשמור ולעשות
ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה. וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפני ומפי זרעי וזרע זרעי
עד עולם. ותתקיים בי בהתהלךך תנחה אותך בשבךך תשמר עליך והקיצות היא תשיחך. כי בי ירבו ימייך ויוסיפו לך שנות חיים: אורך ימים בימינה
בשמאלה עשר וכבוד: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

יתגדל ויתקדש שמה רבא. בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא, ולאחאי מתאי, ולאסקא לחיי עלמא, ולמבנא קרתא דירושלם, ולשכלל היכליה בגוה, ולמעק
פולחנא נוכראה מארעא, ולאתבא פולחנא דשמיא לאתריה, וימליך קודשא בריך הוא במלכותיה ויקריה, ויצמח פרקנה ויקרב משיחיה. בתיבון ובייביבון
ובתיבון דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב, ואמרו אמן. יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתגדל
ויתעלה ויתהלל שמה דקדשא בריך הוא. לעלא מן כל ברכתא ושיקרתא תשבחתא ונחמתא דאמין בעלמא, ואמרו אמן: על ישראל ועל רבנן, ועל
תלמידיהו ועל כל תלמידי תלמידיהו, ועל כל מאן דעסקין באורייתא, די באתרא (קדישא) הדין ודי בכל אתר ואתר, יהא להון ולבון שלמא רבא חנא
וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומחוני ריחי ופרקנא מן קדם אבוהון די בשמיא וארעא ואמרו אמן: יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים טובים עלינו ועל כל
ישראל, ואמרו אמן: עושה שלום במרומיו הוא ברחמינו יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

(*) פי' הגון על זה תמצא בספר החיים שחיבר אחי הגאון מהר"ל מפראג בספר זכיות ח"א פ"ג, (** בסיומא וסוף תשובת הרמ"א ז"ל וכן בסוף י"ש"ש בב"ק כתוב רמזים על הזכרת שמות הלל.